

PERSPECTIVE DE INTERPRETARE A CONDUITELOR AGRESIVE I

Asist. Univ. Drd. Constantin Nechifor

Literatura psihologică de specialitate definește agresivitatea ca fiind „Ansamblu de conduite ostile care se pot manifesta în plan conștient, inconștient, fantasmatic, în scopul distrugerii, degradării, constrângerii, negării sau umilirii unui obiect investit cu semnificație, conduite resimțite ca atare și neprovocate de acesta.” (Gorgos, 1987, I, P. 110)

Din punct de vedere neurofiziologic cercetările au demonstrat faptul că la nivelul SNC există zone neuronale specializate atât în declanșarea cât și în inhibarea comportamentelor agresive. Acestea au fost localizate la nivelul zonelor talamo-hipotalamice și în bulbul olfactiv. Modelul neurobiologic pornește de la premisa reacției celulei vii la stimuli din mediu, care pot oferi un model privind comportamentul agresiv. Sinterizând datele fiziologiei nervoase, acest model oferă o explicație greu de contestat cu argument științifice. Funcționalitatea SNC, ierarhizată prin integrări succesive la diferite niveluri de complexitate, asigură mecanismele de adaptare ale organismului menite să mențină o permanentă homeostazie internă și externă acestuia. Agresivitatea ar fi, în sens biologic, un mijloc extrem de adaptare care ar sta la baza stărilor emoționale negative, de ură sau de furie. Adaptarea răspunsurilor vegetative, instinctuale, deci automate, este efectuată la nivelul sistemului limbic care permite atât stocajul mnezic al experiențelor trăite anterior, cât și apariția unor reacții afective, corelate cu trăirile primare, agresive. Comportamentele agresive reprezintă astfel exteriorizări ale unor stări afective mai mult sau mai puțin elaborate, exteriorizări în care sunt implicate și celelalte funcții ale psihismului.

Din punct de vedere etologic, agresivitatea este interpretată ca un comportament instinctual, înnăscut, dezirabil privind autoprotecția și autoconservarea. Reprezentanții teoriei etologice cum sunt Lorenz și Eibl-Eibesfeldt consideră agresivitatea ca o manifestare a unui instinct al luptei pe care omul îl are în comun cu numeroase alte organisme vii. Acest instinct, potrivit lui Lorenz, se dezvoltă în cursul evoluției filo- și ontogenetice și îndeplinește numeroase funcții adaptative: dispersia populațiilor animale pe o arie geografică întinsă asigurând astfel maximum de resurse alimentare, facilitarea reproducerii și selecției celor mai buni indivizi și stabilirea ierarhiilor necesare în toată societatea. Prin urmare, agresivitatea sporește șansele de

supraviețuire și conservare a speciei. Din această perspectivă, conduita agresivă se poate manifesta prin adoptarea diferitelor posturi: a) postura de amenințare înainte ca orice luptă să fie angajată; b) comportamentul de luptă ca atare; c) atitudinea de supunere. Deși există un determinism genetic în ceea ce privește apariția și manifestarea comportamentelor agresive, este posibilă favorizarea sau inhibarea agresivității în funcție de condițiile de creștere, fapt ce accentuează problema caracterului înnăscut și dobândit al instinctului agresiv.

H. Montaigner & colb. (cf. Marcelli, 2003, pp. 232-233) studiind copii din creșă cu vârsta cuprinsă în intervalul 18 luni – 5 ani, descrie o serie de secvențe de comportament, unele destinate să stabilească o legătură sau să liniștească (zâmbet, mângâiere, înclinarea capului pe umăr), altele care antrenează o ruptură a relației, refuzul sau agresiunea (țipăt scurt, grimase, deschiderea largă sau subită a gurii).

Considerând că valoarea adaptativă a agresivității interspecii este evidentă, etologii și-au concentrat atenția asupra celei dintre indivizi aparținând aceleiași specii, agresivitatea conspecifică sau intraspecie. Problema care apare în acest caz este aceea că luptele dintre membrii aceleiași specii, prin faptul că duc la răniri frecvente și uneori chiar la moarte, pot conduce la efecte negative asupra speciei în cauză prin micșorarea drastică a efectivelor ei. Acesta este motivul pentru care la multe animale instinctul agresivității este dublat de unul care inhibă distrugerea totală a adversarului care adoptă un comportament submisiv și dă semne că se recunoaște învins. Tensiunea dintre agresivitate și inhibarea ei se rezolvă prin *comportamentul agresiv ritualizat*, în care atunci când în desfășurarea luptei apare evidentă superioritatea unuia, adversarul învins dă semne că se recunoaște ca atare iar câștigătorul, deși și-ar putea distruge oponentul se oprește. (Lorenz, 1998). La aceasta se adaugă manifestările de durere din partea victimei.

La om întâlnim același mecanism inhibitoriu al agresivității? Potrivit lui Lorenz, doi factori contribuie ca actele agresive să fie mai frecvente la om. În primul rând datorită faptului că omul utilizează arme sofisticate care pot omorî la distanță, situație în care nu sunt percepute direct efectele asupra victimei și, drept urmare, aceasta nu poate induce milă și reținere. La aceasta se mai adaugă faptul că victima nu se angajează decât rar în acte de liniștire care joacă rolul de inhibitor ai comportamentului agresiv. Realitatea demonstrează că, de regulă, un act agresiv determină ca replică o agresiune și mai puternică care conduce la escaladarea conflictelor mai ales în situațiile când sunt implicate grupuri mai mari.

Din perspectivă psihanalitică, Sigmund Freud (1920) odată cu apariția lucrării *Dincolo de principiul plăcerii*, introduce un instinct al morții *Thanatos* în opoziție cu *Erosul*. Energia proprie instinctului morții, confruntată cu energia libidinală este dirijată spre ceilalți sub forma agresivității și permite astfel individului să supraviețuiască prin intermediul agresiunii asupra altuia. Admiterea unui instinct al distrugerii nu necesită schimbări fundamentale în teoria libidoului. Singura modificare pe plan teoretic pe care o implică acest fapt este că sadismul și masochismul sunt acum considerate fuziuni sau mixturi ale impulsurilor libidinale și distructive și nu impulsuri de natură integral libidinală (Horney, 1995).

Pentru Freud, agresivitatea are un caracter inevitabil și se poate manifesta independent de caracteristicile situaționale. El admite totuși că, într-o anumită măsură, agresivitatea poate fi canalizată prin regulile vieții în societate și prin intermediul Supraeului. Teoria pulsională a lui Freud este un principiu explicativ dar nu este analizabilă în mod empiric. Ea este contestată chiar de câțiva discipoli ai lui Freud, care consideră agresivitatea ca un fenomen reactiv și social (Fromm, 1973).

K. Horney apreciază, de pildă, că punctul nevralgic al ipotezei lui Freud nu constă în afirmația că omul poate fi agresiv, dușmănos și crud, nici în extensiunea și frecvența acestor reacții, ci în afirmația că manifestările distructive pe planul acțiunii și al fantazării ar fi de natură instinctuală. Extensiunea și frecvența manifestărilor agresive nu sunt o dovadă că agresivitatea este de natură instinctuală. Pare mai rezonabil, afirmă autoarea, să afirmăm că agresivitatea și ostilitatea reprezintă o reacție la situațiile în care ne simțim primejduiți, nedreptățiți sau obstrucționați în desfășurarea planurilor noastre de importanță vitală.

Bibliografie:

Fromm, E., 1973, *Texte alese*, Edit. Politică, București

Gorgos, C., 1987, *Dicționar enciclopedic de psihiatrie*, Editura Medicală, București;

Horney, K., 1995, *Direcții noi în psihanaliză*, Editura Univers enciclopedic, București;

Lorenz, K., 1998, *Asa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii*, Editura Humanitas, București;

Marcelli, D., 2003, *Tratat de psihopatologia copilului*, Editura Fundației Generația, București;